

Ігор БРИНДАК

Наша держава готується відзначити 1020-літній ювілей прийняття християнства. Останні роки ряд вчених, як українських, так і зарубіжних, уважно вивчаючи історичні джерела, все більше зауважують, що історія прийняття нашим народом християнства містить в собі ряд загадок і багато в чому не відповідає традиційному тлумаченню цих подій. Про деякі з таких таємниць, які зауважили вчені, ми і поговоримо.

Основну інформацію про християнізацію нашої держави черпаємо з літопису «Повість временних літ», ще відомого під назвою «Літопис Нестора». Вся складність полягає в тому, що цей літопис не є твором виключно Нестора. Завершував і переробляв його пізніше ігумен Видубицького монастиря Сильвестр – грек за походженням. В пізніші століття літопис зазнав ще декілька редакцій, тому важко сказати, що в літописі написано конкретно Нестором, а що ні. Також не відомі всі першоджерела, якими користувався Нестор. Щодо загадок, то вони починаються вже від Аскольдових часів, коли згідно думки більшості істориків відбулось перше Хрещення Руси. Вся справа в тому, що в «Повісті» поряд з Аскольдом завжди згадується його брат Дир і традиційно їх прийнято писати разом. А ось арабські джерела пишуть щось зовсім інше. Вони згадують, що коли в 930-х роках арабські купці відвідували Київ, то там, згідно їх свідчень, князував князь Аль-Дір. Нагадую, що 930-ті роки – це вже час після смерті князя Олега. Тобто, послідовність князів мала би бути іншою, ніж подає «Повість». Згідно Нестора (незважаючи на те, хто літописи редагував, тут і надалі вживатимемо традиційну назву), княжа лінія йшла наступним чином: Аскольд і Дир разом, пізніше Олег, пізніше Ігор. Якщо брати арабські хроніки, то виходило б так: Аскольд – Олег – Дир – Ігор. Наступна загадка стосується часу правління князя Ігоря. Власне, в час його князювання літопис Нестора вперше згадує наявність у Києві християн. Коли 943 року князь Ігор укладав мирний договір з Візантією, то, згідно нього, Русь уже ділилася на хрещену та нехрещену. Як вказував договір, християни, котрі були в княжому війську, мали скласти присягу у київському храмі св. Іллі. Отже, в Києві вже існував храм і, логічно, мали б бути священики. Однак, знову ж таки, невідомо: хто вони, звідки і коли збудовано церкву. Дружина князя Ігоря – Ольга, котра правила після його смерті, була християнкою і навіть стала святою. Це загальновідомо. Якщо ж поглянути на історію її життя, то і там можна зауважити ряд білих плям. Для більшості українців ім'я княгині Ольги здебільшого асоціюється з розповіддю про її криваву помсту древлянам. Попри все, ця історія занадто суперечлива. Коротко нагадаю читачам. Древляни вбили чоловіка княгині – князя Ігоря за те, що він хотів взяти з них данину більшу, ніж вимагав звичай. Після вбивства древляни послали до Ольги одне за одним аж три посольства. Всіх їх княгиня вбила підступним способом: перше посольство Ольга запрошує помитися в лазні, яку разом з послами всередині підпала, других послів слуги княгині несли, за їх власним проханням, у човні, пізніше вкинули їх з човном у велику яму і засипали землею, третє посольство княгиня запрошує на бенкет, де послів закололи мечами. Однак дивним є сам факт посилати кожного разу нових послів, коли відомо, що попередніх вбито. Крім того, в історії цих посольств насправді описано давньослов'янські поховальні обряди. В дохристиянській Русі деяких покійників обмивали в лазні, клали в човни, на яких або спалювали, або пускали за течією (тому виглядає дуже фантастично, щоб самі послы про це просили). І, нарешті, на честь покійників влаштовували бенкети, звичай, який на Україні поширений до сьогоднішнього дня. Ще більш незвичним виглядає історія

знищення Ольгою древлянського міста Ікоростиня. Згідно «Повісті» Ольга просить у мешканців міста, як данину, голубів і горобців. Отримавши їх, прив'язує до ніг птахів запалену паклю і повернувшись назад, птахи спричиняють пожежу, від якої згоріло все місто. В ХХ ст. вчені спробували проекспериментувати цю «Помсту Ольги», прив'язуючи до ніг птахів запалений гніт. Виявилось, що з вогнем вони ніколи не летіли до своїх домівок, а найчастіше – до води¹. Так, уся ця історія з помстою Ольги древлянам виглядає дуже і дуже сумнівною. Не менш складною є справа хрещення Ольги. «Літопис Нестора» подає, що Ольга прийняла хрещення під час візиту в Царгород 954 року, начебто візантійський імператор бажав на ній одружитись, а вона сказала, що неохрещенна і погодилась охреститись за умови, що імператор стане їй хресним батьком, а пізніше сказала, що з похресницями не одружуються. Натомість, візантійська хроніка Костянтина Порфірогенета пише, що Ольга прибула в Царгород вже християнкою і в її придворній свиті був священник. Історія навіть зберегла його ім'я – Григорій. Стосовно княгині Ольги, то є важливий момент цілого її князювання, на який рідко хто звертає увагу. Однак він говорить дуже багато, а саме: в час її правління ані руські, ані зарубіжні літописці не зафіксують жодних воєн (якщо, звісно, не враховувати цієї сумнівної історії з древлянами). Для Х ст. це було великою рідкістю. В будь-якому іншому народі таку історію написали б золотими літерами. А у нас?... Ще за життя Ольги і після її смерті князував її син Святослав. Його правомірно можна вважати творцем першої української імперії і першим козаком. Адже, за свідченням очевидців, він носив вуса, оселедець, і кульчик у лівому вусі. Мало хто знає, що, крім титулу київського князя, він ще титулувався царем болгарським. Частина болгар підтримувала його в боротьбі за царський престол. В Болгарії воювали між собою дві партії: проруська і провізантійська. Одна з них сама запросила Святослава, щоб відбити претензії Візантії. Але нас зараз буде більше цікавити релігійний аспект. Як відомо, «Повість временних літ» пише, що Ольга декілька разів вмовляла свого сина прийняти хрещення, але він згідно «Повісті» постійно відмовлявся, посилаючись на те, що його не зрозуміє дружина (в значенні «військо»). Окрім того, існують деякі інші свідчення. 1601 року в Італії чернець слов'янського походження Мавро Орбіні видав «Історію слов'янських народів», опубліковану на підставі старих слов'янських літописів, які, на жаль, до нашого часу в оригіналі не збереглися. Так ось, там, коли пишеться про руських князів, то зазначається наступне: «По смерті Ольги правив її син Святослав, який пішов стопами матері у вірі і благочестивому житті»². Якщо вірити цій інформації, то Святослав теж був християнином. До того ж існує ще один факт: коли Святослав правив у Болгарії, то карбував там монету із своїм ім'ям. Так ось – на цій монеті було зображено Ісуса Христа³. Сам факт того, що болгар проголосили його царем, багато про що свідчить, адже Болгарія на той час вже була християнською державою майже 100 років, і навряд чи болгар хотіли, щоб ними правив поганин. Після Святослава залишились три його сини: Ярополк, Олег і Володимир. Про належність до християнства Ярополка існує ряд свідчень, про Олега інформації немає, і лише Володимир був активним представником поганської реакції, але він не був законним сином Святослава. В подальшому ж, як знаємо, він теж прийняв хрещення. Не менш загадковим є походження окремих церковних термінів, які побутують в нашій мові. Перед тим, як їх розглянути, пригадаємо ще один епізод з «Літопису Нестора», а саме той випадок, коли до Володимира приходили різні місіонери. Серед них були і німецькі. Згідно «Повісті» Володимир відправив їх геть. Хоча існують свідчення, що з Німеччиною активно контактували Ольга і

Ярополк⁴. Але цікавіше інше, а саме: слово «церква» в українську мову прийшло з німецької «кірхе», бо в грецькій і в латинській це слово звучить «еклезія». Також є в нашій мові слово «хрест». По-грецьки «стаурос», а по-німецьки «кройц», що є перекладом з латинської «крукс». Яке з цих слів найближче до української вимови? Отож, як бачимо, історія хрещення нашої держави може по праву називатися «детективом на тисячу років». 1. Див. В. Гинда. Сказки патріотів // Кореспондент, 2008 (№ 17), с. 50. 2. А. Бушков. Россия, которой не было // Миражи и призраки, Москва 2004, с. 82. 3. Дем'ян Богун. Християнство в Україні. Львів 2002, с. 19-20. 4. Дем'ян Богун. Християнство в Україні. Львів 2002, с. 17-22.

І. Бриндак. Таємниці хрещення Руси-України // Слово № 2 (36) (2008) с. 6-7